

РЕЦЕНЗИЯ

За хабилитационния труд „Иван Мърквичка. Технологично изследване на живописиста“ на кандидата за академичната длъжност „професор“ доц. Стефан Белишки.

Конкурсът е обявен за заемане на академичната длъжност „професор“, обявен в Държавен вестник бр. 41/05.05.2026 г. за нуждите на катедра „Реставрация“, Факултет за приложни изкуства, Национална художествена академия, гр. София, и се отнася до о дисциплините „Теория и история на реставрацията“, „Реставрация на кавалетна живопис върху текстилна основа“ и „Реставрация на кавалетна живопис върху дървена основа и полихромирана дървена пластика“. Документи е подал един кандидат – доц. д-р Стефан Димитров Белишки, работещ на основен трудов договор в същата институция. Назначаването на научното жури е със Заповед на Ректора на НХА. На неговото първо заседание, проведено на 17.07.2026 г., е избран председател и членовете на научното жури, които да подготвят рецензии и становища. По процедурата не са допуснати нарушения. Представената документация по конкурса отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и изискванията на НХА.

Стефан Белишки започва професионалната си кариера в реставрацията на културни ценности през 1983 г. като реставратор в тогавашния „Национален институт за паметниците на културата“. През годините той развива интерес към проблемите на опазването на нашето културно наследство и завършва петгодишния курс в катедра „Реставрация“ на НХА през 1992 г. Неговите успехи в работата му по реставрация на живописни произведения (картини, икони и стенописи) стават причина да бъде поканен като хоноруван преподавател в катедра „Реставрация“ през 1994 г, където след спечелен конкурс е назначен за асистент. От 2007 г. заема длъжността „доцент“, с решение на ВАК, а през

периода 2016–2024 г. ръководи катедрата. В момента е заместник-ректор по учебната и научната дейност, акредитацията и качеството на обучение. През годините заема важни административни позиции – член на музейния съвет на НХА, председател на Асоциацията на реставраторите в България (АРБ), член на Борда на Европейската конфедерация на организациите на реставраторите (Е.С.С.О.) и неин вицепрезидент в продължение на три мандата, Председател на Българския национален комитет на ИКОМОС и член на Управителния съвет на световната организация ИКОМОС в продължение на три мандата, член на Панела за световно наследство – експертен орган, ангажиран в процеса на оценка на номинациите за Световно културно наследство. Кандидатът е активен член на Българския национален комитет на ИКОМ – Международния съвет на музеите. Доц. д-р Стефан Белишки е с множество специализации, участия в международни летни училища и уъркшопи, организирани от световните центрове ICCROM, Getty Conservation Institute и др. Той има експертна и консултантска дейност в полза на опазването на българското и европейското културно наследство като член в „Специализирания експертен съвет за опазване на недвижимите културни ценности“ – експертен орган към Министъра на културата.

Научният и творческият профил на доц. д-р Стефан Белишки се отличава с изключителна хармония между теоретични изследвания с научни анализи и практико-приложна реставрационна дейност. Той е известен специалист в областта на консервацията и реставрацията с разнообразни научни и творчески интереси като работи активно в колективи по реставрационни проекти, свързани с българското културно наследство и в частност с Музейната сбирка на НХА. Катедрата, в която доц. Белишки преподава, предлага единствената у нас акредитирана програма по реставрация на културни ценности в координация с приетите международни документи и развитата световна практика с обновяване на образователните програми и методи за опазване на

културното наследство. Педагогическата дейност на доц. д-р Стефан Белишки е на изключително високо ниво. Той преподава основни за катедра „Реставрация“ дисциплини като: „Теория и история на реставрацията“, „Реставрация на кавалетна живопис върху текстилна основа“ и „Реставрация на кавалетна живопис върху дървена основа и полихромирана дървена пластика“. Под негово ръководство са обучени десетки реставратори, които работят успешно в българските музеи и галерии. Той провел над 20 студентски практики и in-situ уъркшопи по реставрация на стенописи и кавалетна живопис в Дряново, Перник, Несебър, Бобошево, София. Неговите студентски редовно показват отлични резултати при дипломирането в годишните изложби на НХА. Доц. д-р Стефан Белишки има принос и в катедра „Изкуствознание“ в НХА в магистърската програма „Културното наследство на Българското Черноморие“. Той е инициатор на изграждането на ново модерно учебното съдържание на магистърската специалност в катедра „Реставрация“ с въвеждането през 2020 г. на три насоки на професионално изграждане: „Реставрация на кавалетна живопис и стенопис“, „Реставрация на произведения от хартия, фотография и книга“ и „Реставрация на произведения от керамика, камък, стъкло и метал“. Неговият интердисциплинарен подход към опазването на културното наследство и модерните му виждания за академично образование обогатяват и развитието на Филиал Бургас на НХА – напр. създава нова магистърска програма „Опазване на подводното културно наследство“ със сътрудничеството с „Центъра за подводна археология“ в Созопол. Доц. д-р Стефан Белишки е бил хоноруван преподавател по дисциплините „Съвременни принципи на интегрирана реставрация“ в СУ „Св. Климент Охридски“ и „Технология на живописиста“ в НАТФИЗ.

Академични и наукометрични показатели

От представената справка за наукометричните показатели е видно, че кандидатът значително надвишава минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“:

Група А (Показател 1): Защитен дисертационен труд за ОНС „доктор“ – **50 т.**

Група В (Показатели 3 и 4): Хабилизационен труд – монография (*„Иван Мърквичка. Технологично изследване на живописиста“*, 2026 г.) – **100 т.**, както и над 20 реализирани авторски проекта в областта на изкуствата (проекти за реставрация на стенописи, кавалетна живопис и кураторски изложби) – общо над **1000 т.** при изискуеми 100 т.

Група Г (Показатели 8 и 9): Богат набор от научни публикации в реферирани и индексирани издания в световни бази данни (Scopus, Web of Science, ERIH PLUS, DOAJ), както и десетки статии в специализирани списания, сборници и толове.

Група Д (Показатели 16, 17, 18, 19): Многобройни цитирания в чуждестранни и български Scopus/WoS издания, международни монографии и специализирани списания, свидетелстващи за високия международен отзвук на научната му работа.

Група Е (Показатели 22, 23, 28, 29): Участие и ръководство на редица национални и международни научно-изследователски и образователни проекти (вкл. проекта EwaGlos – Европейски речник по реставрация, проекта ИНФРАМАТ, проекти към ФНИ и др.), както и ръководство на над 20 майсторски класове и ателиета in-situ.

Характер на творческата и научно-изследователската дейност

Творческите и научни постижения на доц. Стефан Белишки могат да бъдат систематизирани в няколко основни направления:

Реставрация и консервация на стенописи: Белишки ръководи и реализира ключови за българската култура проекти за проучване и реставрация – стенописите в храм „Св. Николай Чудотворец“ (Руската църква) в София, църквата „Св. Георги“ в Перник, църквата „Св. Никола“ в Дряново, църквите „Св. Йоан Алитургетос“ и „Св. Йоан

Кръстител“ в Несебър, катедралата „Св. Неделя“ в София, църквата „Св. Тодор“ край Бобошево и др.

Консервация на кавалетна живопис и икони: Изключителен практически и технологичен принос при проучването и реставрацията на емблематични икони от манастири и музеи в Самоков, Несебър и катедралата „Св. Неделя“, както и произведения от сбирката „Светлин Русев“, а също кавалетни платна на класици на българската живопис.

Научни методи за изследване и инструментални анализи: Доц. Белишки е сред пионерите у нас в прилагането и систематичното въвеждане на съвременни неинвазивни и физико-химични методи за изследване на художествени произведения – FTIR спектроскопия, Раманова спектроскопия, инфрачервена рефлектография (IRR), фалшиво-цветна инфрачервена фотография (FCIR), видима-индуцирана луминесценция (VIL) за идентификация на пигменти като египетско синьо и др.

Теория, етика и нормативна рамка на реставрацията: Автор е на редица фундаментални публикации върху теориите на Алоис Ригл, европейските етични кодекси в консервацията, регулацията на професията на реставратора в България и Европа и терминологичните стандарти (EwaGlos).

В богатата професионална биография на доц. Стефан Белишки се откроява монографията за *„Иван Мърквичка. Технологично изследване на живописиста. София: Издателство на Националната художествена академия, 2026. ISBN 978-619-7827-03-3; ISBN 978-619-7827-04-0),* което има пряко отношение към методите на преподаване в специалност „Консервация и реставрация“ в НХА. Хабилизационният труд е значим и за българското изкуствознание, тъй като изяснява художествените похвати на твореца. Той е оформен като книжно тяло с отлично структуриран текст, независимо от различните анализи, в които авторът се придържа стриктно към съвременните изисквания на консервацията и реставрацията. Монографията е навременна, тъй като произведенията на

големия чешки художник не са били изследвани задълбочено по отношение на технологичните показатели за един по-цялостен портрет с творчески, естетически и технически аспекти. Познанията за технологичните характеристики на живописца на Иван Мърквичка и на промените в неговите произведения са важни за специалистите. Липсата на публикувана информация по отношение на техниката са причина за провеждането на системни и задълбочени анализи в монографията. Събраните, анализирани и систематизирани данни за материалния състав и технико-технологичните особености на кавалетната живопис на Мърквичка с настъпилите изменения през годините, допълват представата за естетическата стойност на произведенията. Проучванията включват различни инструментални методи на анализ и архивни материали, документи и публикации. Представени са комплексни изследвания, сред които особено важна за изкуствоведите е рентгенографията, тъй като дава информация за невидимите структури и авторските поправки по живописния слой, както и за по-късни надживописвания и реставрационни намеси. Обобщените в хабилитационния труд данни за първи път предоставят детайлна информация за материалния състав на картините, за техниката на изграждане и за измененията и уврежданията в структурата им. Идентифицирани са голям брой пигменти в живописния слой, разкрити са особености в структурата на грундовете и състава в отделните слоеве, както и на платната. В монографията са представени данни, получени със съвременни апарати и изследователска техника, ползвани за първи път в България. Изследването се отличава с изключително висока научна прецизност. Приложен е интегриран подход от безконтактни, неинвазивни физически методи (IRR, FCIR, UV луминесценция, оптична микроскопия) и микроинвазивни химични анализи (FTIR, Раманова спектроскопия, XRF). Посочени са апаратурни техники, които се въвеждат за първи път в изследователската практика у нас при изследване на картини от този период. Идентифицирани и

систематизирани са важни пигменти от палитрата на Мърквичка, което дава незаменима представа за търговските материали и художествената практика в България на границата между XIX и XX век. Данните от изследваните 11 основни картини (включително емблематичните „Ръченица“, „Задушница“, „Гергьовско агне“, „Портрет на княгиня Мария Луиза“, „Автопортрет“ от 1811 г.) и допълнително анализираните 11 платна от водещи музеи (Национална галерия, СГХГ, Музей на НХА, БАН) и частни колекции позволяват на автора да посочи паралели със западноевропейските технологични практики от същата епоха. Събраната база данни за пигменти, свързватели, грундове и деструктивните изменения в структурата на картините има непосредствено практическо приложение - еталон за бъдещи експертизи и атрибуции на творби на Мърквичка за предпазване от фалшификации. Изработената от доц. Белишки изследователска методология има ясен научно-методически характер и може пряко да се прилага в бъдещи проучвания на други художници от епохата и резултатите могат да бъдат пряко използвани в учебния процес по реставрация и технология на живописиста в НХА. Изследването запълва голяма празнота в технологичните проучвания, значими за научното ползване, към което биха проявили интерес професионалните среди.

Монографията и цялостния поглед върху научната новаторска и творческо-преподавателска активност ми дават основание убедено да предложа на уважаемото научно жури да присъди академичната длъжност “професор” на кандидата доц. Стефан Белишки.

Проф. д-р Зарко Ждраков

София, 25 август 2026 г.